

Branka Anđelković i Tanja Jakobi
[Centar za istraživanje javnih politika](#)

Po poslednjim pokazateljima [Oxford Internet Labour Indeksa](#), frilenserski rad na digitalnim platformama je globalno, tokom pandemije, doživeo stagnaciju kao i mnoge druge profesije u oflajn sferi. I dok su mnoge zemlje [po prvi put posegle za merama za zaštitu frilensera](#), svesne da se ova zajednica našla u posebno teškoj situaciji, u Srbiji su se oni, u uslovima smanjenog obima posla usled COVID 19, suočili sa državom zainteresovanom da naplati poreze na njihov dohodak.

Kako smo stigli do ovog izvanredno nesretnog sleda događaja? Prema uvidima CENTRA, prošle godine u ovo vreme Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, dobilo je zadatak da pronade rešenje – u okviru radnog zakonodavstva – koje bi omogućilo frilenserima da regulišu svoj položaj i izađu iz sive ekonomije. Ovo se naročito odnosilo na one koji zbog malih prihoda nisu u stanju da izdrže poreski teret kao preduzetnici paušalci. Ministarstvo finansija trebalo je da pruži pomoć u predlaganju poreskih stopa koje bi obezbedile poreski tretman frilensera koji bi bio pravičan u odnosu na druge poreske obveznike. Zašto je onda poreska pesnica dobila prednost u odnosu na radno pravno rešenje koje bi frilenserima omogućilo da dobiju pristup zdravstvenom i socijalnom osiguranju a državi stabilan priliv prihoda?

CENTAR je, upravo zbog ove najranjivije grupe frilensera, redovno nudio rezultate svojih istraživanja i predloge rešenja na mnoge adrese u Vladi Srbije. [Ti predlozi CENTRA](#) su u skladu sa rešenjima koja ovih dana nudi ekspertska zajednica, otkad je Poreska uprava poslala upozorenje frilenserima. Ona traže ozbiljno promišljanje i pažljivu promenu radnih i poreskih politika na prvom mestu, što bi bilo u interesu svih strana.

S obzirom na urgentnost problema u ovom predlogu prvo ćemo se skoncentrisati na kratkoročna a onda ćemo ponoviti i dugoročna rešenja za rešavanje poreskog statusa frilensera kako situacija ne bi eskalirala i ugrozila mnoge digitalne radnike u Srbiji.

Prvo, važno je znati da u ovom slučaju govorimo o frilenserima koji imaju poslodavce u inostranstvu a koji su u statusu fizičkih lica i do sada nisu plaćali porez na prihod. Naš predlog rešenja se odnosi na one digitalne radnike koji su na najčešće na početku ili u prvim godinama te karijere te još nemaju stabilne klijente, ostvaruju prihode koji variraju od meseca do meseca, ili se povremeno bave frilenserskim radom. Po našim istraživanjima takvih frilensera ima oko dve trećine.

Naša prethodna istraživanja ukazuju da su u proseku prihodi tih frilensera oko 80.000 bruto mesečno, što ne znači da su ove zarade redovne i unapred zagarantovane. U tom smislu, nijedna generalizacija nije dobra, jer na primer žene u frilensingu u proseku zarađuju oko 60.000 RSD bruto mesečno. I tako je bilo pre početka COVID koji je u stvari doneo novine: stagnaciju u potražnji za softverašima iz Srbije (profesija u kojoj dominiraju muškarci [o čemu je CENTAR pisao](#) i smanjenje potražnje za profesijama u kojima dominiraju žene kao što su pisanje i prevođenje i profesionalne usluge.

Poreska uprava svakako može da odluči da, kao što je u upozorenju frilenserima fizičkim licima i navedeno, naplati kazne. Takav scenario već smo gledali u Bosni i Hercegovini gde je ovakva akcija dovela do devastacije frilenserske zajednice, a bez, u normalnim okolnostima poželjne posledice, da se poreska baza proširi. U zavisnosti od visine utvrđene poreske obaveze, protiv frilensera obuhvaćenih ovom akcijom biće podneta prekršajna ili krivična prijava. Tako, fizičko lice koje ostvaruje prihode iz inostranstva, a za ostvarene prihode ne podnese Poreskoj upravi poresku prijavu, u skladu sa Zakonom o poreskom postupku i poreskoj administraciji, kazniće se novčanom kaznom od 5.000 do 150.000 dinara. Ukoliko fizičko lice ne izvrši uplatu poreza utvrđenog u poreskoj prijavi, odnosno rešenjem Poreske uprave, kazniće se i novčanom kaznom u iznosu od 50 odsto utvrđenog poreza, a ne manje od 5.000 dinara.

Po Centrovoj proceni, čak i da je najmanji dug za porez u pitanju, po najpovoljnijoj neoporezivoj osnovici od 50 %, naš frilenser ili frilenserka duguju ozbiljan iznos. U slučaju da su na primer u jednoj godini u proseku prihodovali 80.000 RSD bruto mesečno, bili bi dužni da za poreze i doprinose uplate u najboljem slučaju oko 270.000 RSD godišnje (cca 2300 EUR).

Zabrinuti zbog duga i potencijalnih posledica (pošto većina nema mogućnosti da taj dug isplati), frilenseri su se organizovali i ovih dana registruju udruženje [Inicijativa radnika na internetu](#) sa nadom da će moći da uspostave dijalog sa Ministarstvom rada, Ministarstvom finansija i Poreskom upravom. To bi bio poželjan ishod događaja, jer je reč o pitanju koje traži promišljen a ne ishitren odgovor. Ako ni zbog čega drugog a ono zbog toga što je pravilo primene svakog poreza da njegovo prikupljanje ne sme biti skuplje od poreskog prihoda koji će biti prikupljen. Što to znači? U slučaju oporezivanja prihoda frilensera koji, na primer, daju časove engleskog preko Interneta, to bi značilo utvrđivanje poreza na prihode od 50 ili 100 dolara i tako više puta za svakog frilensera. Drugim rečima, iako je država po definiciji moćna, a poreski obveznici slabi, disproporcijalnost između truda da se porez naplati i sume koja će biti naplaćena, upućuje na traženje modaliteta koji će odgovarati i jednoj i drugoj strani.

Evo naših predloga za koje verujemo da bi mogli biti obostrano prihvatljivi:

I CENTAR i mnogi drugi eksperti koji su se oglasili u vezi sa novonastalom situacijom smatraju da treba definisati veću neoporezivu osnovicu od sadašnje koja bi frilensere koji ostvaruju relativno male prihode (nešto iznad minimalne zarade) oslobodila plaćanja poreza. Oni koji imaju veće prihode bi bili srazmerno oporezovani tako da, u trenutku kada ostvaruju relativno stabilne prihode mogu bez većih problema da zamene status fizičkog lica, statusom paušalca ili osnuju d.o.o. Druga mogućnost je priznavanje većih normiranih troškova, na primer 50% od ostvarenih
Centar za istraživanje javnih politika (www.publicpolicy.rs), Makedonska 21/V, 11000 Beograd

prihoda, a čime bi se poresko opterećenje frilensera svelo na nivo poreskog opterećenja bliže onom koji plaćaju drugi obveznici. Naime, sadašnje rešenje samo po sebi sadrži konstrukcionu grešku jer relativno niske prihode opterećuje nesrazmerno visokim poreskim opterećenjem, što već samo po sebi podstiče izbegavanje plaćanja poreza. To u prevodu znači da oni koji zbog neredovnih prihoda nisu u stanju da se registruju kao preduzetnici jer im je to rešenje previše skupo, plaćaju veće poreze od onih koji imaju veće prihode i mogu da se registruju kao preduzetnici i plaćaju manje.

Pri traženju odgovarajućeg rešenja treba imati u vidu da je poslodavac ovih poreskih obveznika u inostranstvu i ne uplaćuje svoj deo poreza i doprinosa radniku kao što je to slučaj kod poreskih obveznika po ugovoru o delu ili ugovoru o autorskom radu čiji je poslodavac u zemlji. U drugim zemljama u takvim slučajevima neke države preuzele su trošak poslodavca.

Dogovor između frilensera, ministarstava i Poreske uprave trebalo bi da dakle da sadrži nekoliko elemenata:

- jasan preračun efekata mogućih rešenja predloženih u dosadašnjoj raspravi – povećanja normiranih troškova na 50%, povećanja neoporezive osnovice, ili kombinacije ta dva rešenja, a koji bi svakom frilenseru omogućio da sagleda svoje buduće poreske obaveze.
- znatno pojednostavljivanje procedure za obračunavanje i prijavljivanje poreske obaveze elektronskim putem a ne fizičkim odlaskom u filijalu Poreske uprave za svaki prihod (koji je često u visini 50, 100 EUR). Koliko je to sada komplikovano može se videti i iz priložene procedure [na sajtu Poreske uprave](#). Teško je zamislivo da bi neko ko za sat vremena rada, na primer davanja časova engleskog, zaradi 4 dolara, uložio sate i sate vremena u ispunjavanje svih propisanih obaveza.
- postizanje dogovora između ministarstava, Poreske uprave i frilensera o ulasku u pregovore oko traženja dugoročnog rešenja radno pravnog statusa frilensera sa jasno utvrđenim rokovima za pronalaženje rešenja
- iako Poreska uprava po zakonu ima pravo naplate poreza 5 godina unazad, naš predlog bi bio da se dug obračunava od 1.jula 2020. a još poželjnije da se dug obračunava od datuma postizanja dogovora između ministarstava, Poreske uprave i frilensera. Kako je i predloženo, za mesečne iznose prihoda koji su u visini ili nešto viši od minimalne bruto plate u Srbiji (bruto 2), od naplate duga bi trebalo odustati.
- Frilenseri nisu upoznati sa različitim poreskim opcijama i subvencijama koje su im na raspolaganju te bi edukacija bila dobar naredni korak, imajući u vidu da, čak i oni koji su želeli da plate poreze, nisu imali dovoljnu savetodavnu podršku Poreske uprave u traženju odgovarajućeg zakonskog rešenja.

Zašto je ovo bolje rešenje od prinudne naplate?

Srbija je po broju frilensera per capita u samom evropskom i svetskom vrhu. Na primer, [Berlin](#), koji ima jednu od najvećih zajednica frilensera, požurio je da svojim frilenserima tokom COVID isplati nadoknadu za nezaposlenost u roku od tri dana od donošenja odluke na nacionalnom nivou, svestan šta znače frilenseri za razvoj grada kao globalnog epicentra inovacija i kreativnosti.

Mladi ljudi koji nalaze posao preko digitalnih platformi ili sa klijentima iz inostranstva imaju veštine koje nisu tražene na domaćem tržištu rada a na kojem poslodavci traže niže kvalifikacije. To dovodi u poziciju mlade, visoko kvalifikovane ljude da prihvataju poslove koji su ispod njihovih kvalifikacija i nisko su plaćeni. Ovo potvrđuju i najnovija istraživanja o karakteristikama mlade radne snage u Srbiji. Takođe da bi došli do ovakvih poslova, oni su uložili značajno neplaćeno vreme. Za ljude srednjih godina izlazak na platforme značio je slamku spasa kada su njihove fabrike u unutrašnjosti Srbije propadale i gasile se.

Izlazak na globalno tržište rada, smanjuje brain drain radne snage koja bi inače mogla da napusti zemlju. Istovremeno, izlazak na platforme smanjuje i migracije unutar zemlje, jer su ljudi u mogućnosti da se priključe na platforme i u manjim sredinama, sa dobrim internetom.

Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, Ministarstvo finansija i Poreska uprava u Srbiji bi prvo trebalo da se upoznaju sa specifičnostima ovog rada, a potom u dogovoru sa frilenserskom zajednicom nađu optimalno rešenje koje će odgovorati (različitim) poreskim kapacitetima frilensera a neće biti na štetu drugih poreskih obveznika. To je daleko bolji pristup od pretnji kaznom.

Predlozi rešenja sa kojima će izaći Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, Ministarstvo finansija i Poreska uprava trebalo bi da budu sagledani u svetlu interesa Srbije da zadrži i uveća svoju frilensersku zajednicu. Sadašnja poreska rešenja ne bi smela da budu poslednja tačka rešavanja problema dugova frilensera jer je suština rešavanja njihovog statusa u izmeni Zakona o radu. Mnoge zemlje u Evropi koje imaju mnogobrojnu zajednicu ovakvih radnika već su krenule tim putem, kao što su Francuska, Belgija, Holandija i Italija.

U prilogu [ponovo dostavljamo predloge CENTRA](#) za dugoročno rešavanje pitanja radnog statusa frilensera.